

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-85>

УДК 336.771

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT FOR SMALL AND MEDIUM BUSINESSES IN UKRAINE

Козлов Вадим Петровичкандидат економічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5454-4797>**Довбня Богдан Ігорович**магістрант,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7262-8403>**Kozlov Vadym, Dovbnia Bohdan**
Vasyl' Stus Donetsk National University

Стаття присвячена актуальним питанням фінансово-кредитної підтримки підприємств малого та середнього бізнесу в Україні. Рівень розвитку підприємств малого та середнього бізнесу визначається шляхом оцінки і аналізу індексу очікувань ділової активності бізнесу (ІОДА). Проведений аналіз показав, що з другої половини 2022 р. спостерігається поступове зростання індексу і у жовтні 2025 р. він зростає до 50,3 балів, що вище нейтрального показника, тобто незважаючи на дію негативних факторів, малий та середній бізнес в Україні відновлюється. Основу фінансово-кредитної підтримки малого і середнього бізнесу становить банківське кредитування. В ході дослідження проведено аналіз кредитування малого та середнього бізнесу, який показав наявність тенденції до зростання обсягів кредитів та частки кредитів малого і середнього підприємництва у загальному обсягу кредитів банків. Стримуючим фактором розширення кредитування виступають високі процентні ставки. Визначено роль державної підтримки фінансування підприємств малого і середнього бізнесу та надано характеристику проблем, які виникають при реалізації програм державної фінансової підтримки та при кредитуванні. Надано характеристику стратегічних цілей уряду, досягнення яких дозволить вирішити виявлені проблеми. У висновку дослідження представлені пропозиції стосовно розвитку фінансово-кредитної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні.

Ключові слова: суб'єкти малого і середнього підприємництва, фінансово-кредитна підтримка, індекс очікувань ділової активності бізнесу, банківський кредит.

The article is devoted to topical issues of financial and credit support for small and medium-sized enterprises in Ukraine. The aim of the study is to identify the characteristics of financial and credit support for small and medium-sized enterprises and to justify the need for further development of such support in Ukraine. The research is based on official statistics from the National Bank of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine, and the works of Ukrainian scientists. The level of development of small and medium-sized businesses can be assessed by analysing the Business Activity Expectations Index (BAEI). According to the NBU, in October 2025, the Business Activity Expectations Index stood at 50.3 points, while at the beginning of 2022, it stood at 40.73 points. The index is growing and its value exceeds the neutral indicator, which indicates a trend towards the recovery of small and medium-sized businesses in Ukraine. Small and medium-sized enterprises face a number of problems, including limited financing. Bank lending forms the basis of financial and credit support for small and medium-sized businesses. The study analysed lending to small and medium-sized businesses, and the results show a trend towards growth in the volume of loans and the share of loans to small and medium-sized businesses in the total volume of bank loans. High interest rates and strict requirements for borrowers are a limiting factor in the expansion of lending, reducing and even making it impossible for businesses to obtain bank loans. The article defines the role of state support in financing small and medium-sized enterprises and describes the problems that arise in the implementation of state

financial support programmes and in bank lending. The study provides a description of the government's strategic goals, the achievement of which will enable the identified problems to be resolved. It is suggested that financial and credit support for small and medium-sized businesses be improved by introducing a comprehensive system in which the state and banks are assigned specific areas of activity (access to comprehensive information on state programmes and grants, improvement of the information infrastructure, simplification of the rules and procedures for providing financial resources, and improvement of the financial literacy of small and medium-sized businesses).

Keywords: small and medium-sized businesses, financial and credit support, business activity expectations index, bank loan.

Постановка проблеми. Малі та середні підприємства відіграють важливу роль у забезпеченні економічного зростання країни, так як мають більшу мобільність і гнучкість у пристосуванні до змін умов зовнішнього середовища, можуть швидко нарощувати масштаби своєї діяльності, забезпечують створення нових робочих місць. У той же час, на діяльність підприємств малого і середнього бізнесу можуть здійснювати негативний вплив політичні чинники, зміни кон'юнктури ринку та коливання споживчого попиту.

З початком повномасштабного вторгнення суб'єкти малого та середнього підприємництва в Україні потребують додаткових ресурсів, значну частку яких складають банківські кредити. Однак банки розцінюють операції кредитування малого і середнього підприємництва як такі, що пов'язані з підвищенням ризиком та пропонують кредити з більш жорсткими умовами. В цих умовах можливості таких підприємств щодо залучення кредитних ресурсів скорочуються. Тому важливим є удосконалення кредитної політики банків, державної політики у цій сфері з урахуванням тенденцій, які визначають розвиток малого і середнього підприємництва, розвиток банківських технологій та розвиток механізмів державної підтримки фінансування діяльності малих і середніх підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення доступу до фінансових ресурсів, кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва присвячено велику кількість праць науковців. Безпосередньо особливості кредитування малого та середнього бізнесу висвітлювалися у роботі таких науковців, як В. Коваленко та Н. Радова [2]. В їх роботі визначено переваги та недоліки способів фінансування суб'єктів малого та середнього підприємництва, виявлено проблеми, які стримують зростання ролі кредитних ресурсів у забезпеченні діяльності малого і середнього підприємництва в Україні. Проблемам удосконалення інституційного та інформаційного забезпечення банківського кредитування суб'єктів малого і серед-

нього підприємництва присвячено роботи Донець О. Б. [3]. Особливості державної політики підтримки розвитку малого і середнього підприємництва висвітлювалися у працях таких науковців, як В. Семенова, О. Карантук [4]. Правові засади кредитування малого і середнього бізнесу в Україні розглядаються у праці Возняковської К. А. [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вплив зовнішніх чинників, розвиток банківських технологій та зростання конкуренції на ринку кредитування вимагає суттєвих змін у функціонуванні системи фінансово-кредитної підтримки малого і середнього підприємництва, потребує подальших досліджень, направлених на удосконалення кредитного механізму взаємодії банків з малими та середніми підприємствами з урахуванням інтересів держави, банків та самих підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення особливостей фінансово-кредитної підтримки діяльності підприємств малого та середнього бізнесу та обґрунтування необхідності подальшого розвитку такої підтримки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Удосконалення механізму фінансового забезпечення діяльності малого та середнього підприємництва, покращення їх державної підтримки, як фактору підвищення підприємницької активності в економіці здійснюється в Україні вже протягом тривалого часу. Але, незважаючи на все, що робиться, значного розвитку підприємств малого та середнього бізнесу не спостерігається.

Підприємницька активність суб'єктів малого та середнього підприємництва може бути оцінена виміром індексу очікувань ділової активності бізнесу (ІОДА), який є важливим індикатором ситуації в національній економіці. ІОДА показує ділову активність бізнесу, тобто спроможність розширяти виробництво та збільшувати об'єми реалізації продукції, створювати нові робочі місця.

За результатами опитування підприємств, яке проводить щомісяця НБУ України, за

2022 - 2024 рр. та 9 місяців 2025 р. динаміка індексу очікувань ділової активності (ІОДА) демонструвала різноспрямовані тенденції [1]. З початком 2022 р. спостерігалось суттєве зниження ІОДА (до 40,73 балів у порівнянні з індексом 51,6 балів у 2021 р.), що було пов'язано з негативним впливом повномасштабної війни на виробництво, виникненням проблем з логістикою, руйнуванням потужностей виробництва (особливо в енергетиці) та зниженням зайнятості і відповідно доходів населення. 46,8% підприємств зупинили або майже зупинили свою діяльність з початком повномасштабної війни.

З другої половини 2022 р. спостерігається поступове зростання індексу очікувань активності бізнесу і станом на червень 2025 р. він становив 48,3 бали зі 100 можливих, тобто індекс все ще залишався нижчим за 50 балів, що свідчило про наявність негативних очікувань підприємств малого і середнього бізнесу. У жовтні 2025 р. індекс зростає до 50,3%, тобто спостерігається незначне перевищення нейтрального показника, що свідчить про появу позитивної тенденції.

Факторами такої позитивної тенденції є стабільне надходження міжнародної фінансової підтримки, збереження споживчого попиту на вироблену продукцію, значні витрати бюджету на інфраструктурні об'єкти, контроль інфляції.

В той же час зберігаються фактори, які негативно впливають на економічну активність малих і середніх підприємств – інтенсивні обстріли, руйнування об'єктів енергетики, логістики та виробництва, значні витрати бізнесу на відновлення, оплату праці та енергоресурси.

Серед пріоритетних напрямків покращення ситуації бізнес в першу чергу виділяє посилення боротьби з корупцією, підвищення ефективності реформування податкової та судової систем, розширення доступу до фінансових ресурсів.

Для забезпечення стабільного розвитку малого та середнього підприємництва в першу чергу необхідно здійснювати фінансово-кредитну підтримку його діяльності, основу якої становить банківське кредитування. Кредитування є одним із ключових факторів, що визначають успіх і стабільність малого та середнього бізнесу.

Для комерційних банків розширення доступу малих і середніх підприємств до фінансових ресурсів виступає як важливий напрямок роботи. При видачі кредитів банки

враховують макроекономічну ситуацію у країні, намагаються отримати від кредитних операцій більше прибутків та мати максимальне забезпечення повернення наданих у кредит коштів. Підприємства ж хочуть отримати кредит на тривалий термін за мінімальну плату (відсоток), так як кредити на короткий термін і під високі проценти унеможливають проведення модернізації та забезпечення зростання свого виробництва. Розширення кредитування вимагає вирішення цих протиріч.

У сучасній економіці, в умовах розгортання кризових явищ, зростаючої конкуренції, швидкого технологічного розвитку можливість отримати фінансування (особливо кредитні ресурси) стає вирішальним чинником для виживання підприємств малого і середнього бізнесу, так як:

- кредитування сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності підприємств завдяки тому, що кредитні кошти забезпечують впровадження нової техніки та технологій, розширення виробництва;
- кредитування дозволяє вирішувати проблеми колювання потреби в обігових коштах для своєчасних розрахунків, сприяє стабільності і безперервності бізнес-процесів;
- кредитування дозволяє в умовах економічної нестабільності, зовнішніх шоків та ринкових коливань зберігати економічну стійкість;
- кредитування сприяє розвитку підприємницької активності, так як залучені кошти необхідно використовувати з найбільшою ефективністю;
- кредитування малих та середніх підприємств має і соціальне значення, так як сприяє створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя населення. [2].

У період з 2022 по 2024 роки обсяги кредитування малого та середнього бізнесу в Україні зазнали значних змін, під впливом економічної ситуації та політичних факторів. Проте, в цілому, зберігається тенденція до зростання обсягів кредитів та частки кредитів малого і середнього підприємництва у загальному обсягу кредитів банків, хоча процентні ставки на кредитами для малого і середнього підприємства залишаються вищими у порівнянні з кредитами підприємствам великого бізнесу, що є однією з основних перешкод для підприємств у отриманні кредитів.

Загальна сума кредитів, наданих банками суб'єктам малого та середнього підприємства за період 2022 – 2024 рр. постійно зростала, за три роки абсолютне зростання

склало 60,82 млрд грн, або на 17,34 %. Частка кредитів малого і середнього підприємництва у загальній сумі банківських кредитів за цей період зросла з 38,43% у 2022 р. до 44,84% у 2024 р. [1].

Процентні ставки коливалися за період, що аналізується, від 16,3 % до 20,0 % річних по кредитам середньому бізнесу і від 15,8 % до 20,8 % річних по кредитам малому бізнесу. Суб'єкти великого підприємництва мали можливість отримувати кредити під 13,5 – 18,8 % річних.

З боку держави розмір фінансової підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва постійно зростає. До основних програм фінансової підтримки малого і середнього підприємництва, які реалізуються в Україні, належать: Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» (компенсація частини відсоткової ставки за кредитами), Урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу – «єРобота» (надання грантів) [4]. Усього з лютого 2020 р., коли відбувся старт програми «Доступні кредити 5-7-9%» було заключено більше 129 тис. кредитних договорів на 440,2 млрд грн. Найбільшу кількість договорів в рамках програми було заключено банками державного сектору економіки – більше 89 тис. договорів, тобто 69,27 % від загальної кількості. Сума кредитів, наданих державними банками, становить 204,4 млрд грн., що складає 46,43 % від загальної суми (станом на листопад 2025 р.). Пріоритетними галузями для кредитування є сільськогосподарські підприємства, підприємства переробної промисловості, торгівля (гуртова та роздрібна) [6].

При здійсненні кредитного обслуговування банками підприємств малого і середнього бізнесу та при реалізації програм їх державної фінансової підтримки виникає низка проблем.

По-перше, не завжди умови надання кредитів можуть виконати малі і середні підприємства на етапі створення, молоді компанії, які мають нестабільний фінансовий стан і відповідно менші можливості залучення як пільгового кредитування, так і зовнішнього фінансування взагалі.

По-друге, посилення регуляторних вимог НБУ та Державної служби фінансового моніторингу може ускладнювати ефективну взаємодію банків та підприємств малого і середнього бізнесу. Процеси зміни форми власності підприємств у напрямку більшої прозорості, які прискорилися в останні роки, забезпечать значне зростання довіри банків до клієнтів.

По-третє, спостерігається низька ефективність використання кредитних коштів, пов'язана не тільки з недобросовісністю деяких одержувачів, а й низьким рівнем правової та фінансової грамотності малого і середнього бізнесу.

Незважаючи на ці проблеми, перспективи розвитку банківського кредитування малого і середнього підприємництва в Україні виглядають оптимістично.

У 2024 р. уряд схвалив «Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року» [7], у якій виділено цілі, які будуть досягнуті при її реалізації.

Перша ціль – відновити і забезпечити стійке зростання малого і середнього підприємництва за рахунок розширення можливостей доступу до капіталу, зменшення регулятивного впливу зі сторони державних органів, удосконалення існуючих і запровадження нових інструментів підтримки (програма «Доступні кредити 5-7-9%», грантові програми, публічні закупівлі, страхування від воєнних ризиків).

Друга ціль – забезпечення інноваційного розвитку, поширення цифровізації, в тому числі технології штучного інтелекту, «зелений перехід».

Третя ціль – сприяння розвитку людського капіталу (фінансова грамотність, дуальна освіта, освітні програми для окремих категорій населення).

Четверта ціль - забезпечення зростання рівня конкурентоспроможності та експортних можливостей підприємств малого і середнього підприємництва.

Досягнення задекларованих стратегічних цілей можливо тільки за умови участі як держави, так і банків у кредитно-фінансовій підтримці малого і середнього підприємництва.

Розширення доступу малого і середнього бізнесу до ресурсів, необхідних для фінансування розвитку, вимагає розробки комплексної системи фінансово-кредитної підтримки малого і середнього бізнесу. Зі сторони держави необхідно забезпечити доступ до вичерпної інформації про державні програми та гранти, покращити інформаційну інфраструктуру. Держава повинна виступати не тільки як джерело ресурсів для підтримки діяльності, а й як партнер, який може надати всебічну допомогу стосовно розвитку бізнесу. Зі сторони банківської системи необхідно забезпечити спрощення правил та процедури надання фінансових ресурсів і разом з

державними органами проводити роботу по підвищенні фінансової грамотності суб'єктів малого і середнього бізнесу.

Висновки. Таким чином у статті визначено проблеми, які стримують розширення фінансування потреб малого і середнього підприємництва як зі сторони банків, так і зі сторони держави, незважаючи на те, що банки активізували процеси кредитування малого та середнього підприємництва. Активізація банківського кредитування пов'язана з намаганнями банків зміцнити свої конку-

рентні позиції і розширенням державної підтримки. В даний час в Україні в якості державної підтримки малого та середнього бізнесу успішно використовуються такі програми, як «Доступні кредити 5-7-9%» (компенсація частини відсоткової ставки за кредитами), «ЄРобота» (надання грантів). Кредитування малого та середнього підприємництва є найбільш прибутковим для банків вкладенням коштів, так як саме малий та середній бізнес є найбільш швидкозростаючим сегментом економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ділові очікування підприємств, III квартал 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/dilovi-ochikuvannya-pidpriemstv-iii-kvartal-2025-roku> (дата звернення: 15.11.2025).
2. Коваленко, В., & Радова, Н. (2020). Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*, (22). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-3>.
3. Донець О. Б. Кредитування малого і середнього бізнесу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь, 2017. 21 с.
4. Семенова В. Г., Каратнюк О. С. Грантові програми як інструмент державної підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету, Серія «Економіка»*, № 2 (66), 2025. С. 190 – 199.
5. Возняковська К. А. Щодо питання кредитування малого та середнього бізнесу в Україні: нові правила. *Juris Europensis Scientia*, Випуск 1, 2024. С. 56–61.
6. «Доступні кредити 5-7-9%»: щотижнева статистика. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/8f7a5f04-99ad-4849-90c5-be3862b0b341?lang=uk-UA&title=DostupniKrediti5-7-9-SchotizhnevaStatistika> (дата звернення: 18.11.2025).
7. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках: Постанова Кабінету міністрів України від 30.08.2024 р. № 821-р. Дата оновлення: 30.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.11.2025).

REFERENCES:

1. Dilovi ochikuvannia pidpriemstv, III kvartal 2025 roku [Business expectations of enterprises, Q3 2025]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/dilovi-ochikuvannya-pidpriemstv-iii-kvartal-2025-roku> (accessed November 15, 2025).
2. Kovalenko, V., & Radova, N. (2020). Bankivskiy kredyt u formuvanni finansovo-investytsiinoho mekhanizmu rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini [Bank credit in the formation of a financial and investment mechanism for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 22. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-3>.
3. Donets O. B. Kredytuvannia maloho i serednoho biznesu [Lending to small and medium-sized businesses]: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.08. Irpin, 2017. 21 p.
4. Semenova V. H., Karatniuk O. S. (2025) Hrantovi prohramy yak instrument derzhavnoi pidtrymky mikro-, maloho ta serednoho biznesu v Ukraini [Grant programs as a tool for state support of micro, small and medium-sized businesses in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu, Serii «Ekonomika»*, no. 2 (66), pp. 190 – 199.
5. Vozniakovska K. A. Shchodo pytannia kredytuvannia maloho ta serednoho biznesu v Ukraini: novi pravyla [Regarding the issue of lending to small and medium-sized businesses in Ukraine: new rules]. *Juris Europensis Scientia*, Vypusk 1, 2024. S. 56–61.
6. «Dostupni kredyty 5-7-9%»: shchotyzhneva statystyka ["Affordable loans 5-7-9%": weekly statistics]. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/8f7a5f04-99ad-4849-90c5-be3862b0b341?lang=uk-UA&title=DostupniKrediti5-7-9-SchotizhnevaStatistika> (accessed November 18, 2025).

7. Pro skhvalennia Stratehii vidnovlennia, staloho rozvytku ta tsyfrovoy transformatsii maloho i serednoho pidpriemnytstva na period do 2027 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2024-2027 rokakh: Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 30.08.2024 r. № 821-r. [On approval of the Strategy for the Recovery, Sustainable Development and Digital Transformation of Small and Medium-Sized Enterprises for the Period Until 2027 and approval of the Operational Plan of Measures for its Implementation in 2024-2027: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 30, 2024 No. 821-r.]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text> (accessed November 16, 2025).